

TM	Г. XXXII	Бр. 4	Стр. 771 - 788	Ниш	октобар - децембар	2008.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 316.723:176

Прегледни чланак

Примљено: 05.08.2008.

Бранислав Филиповић

Суботица

САВРЕМЕНО ДОБА: УЛОГА ПОРНОГРАФСKE КУЛТУРЕ У ДРОБЉЕЊУ ИНТИМНОСТИ

Резиме

Централни задатак истраживачког рада огледа се у покушају дефинисања односа порнографске културе и организације људске интимности као средишње тачке емотивне комуникације. Једначина моћи којом порнографска индустрија дроби просторе интимности огледа се у томе што агресивним оглашивачким тактикама ствара пожељни образац сексуалног понашања и живљења, мрвећи осећај за стварност и стварне односе. Иако нису подведени под негативним облицима забране карактеристичним за институционално функционисање моћи, порнографски садржаји садрже довољну количину утицаја којом мењају комуникативне кодове, а интимност реконфигуришу у систем (еманципованог) ропства жељама других.

Кључне речи: сексуалност, порнографија, култура, интимност, моћ

What are you doing after the orgy?

Baudrillard

Појмовна предигра

Посредством доминантног биологистичког модела мишљења и даље је изузетно утицајан став по којем се сексуалност тиче биолошких и психичких особности појединаца, и по којој је секс "свемоћна инстинктивна енергија са биолошким мандатом" (Стајн, 2002: 171). Теоријско наслеђе сексуалности изискује социолошку анализу, упркос разлогу за веровање да ће првобитно разумевање и даље имати већу популарност. Упоредо са развојем културе, перцепција гени-

талности је изронила из прокреативне дијалектике и постала друштвенополитичка категорија. За разлику од појма *љубави* који припада емотивној сфери човекове личности, као унутрашњи, дубоко субјективни осећај психичке испуњености и целовитости бића, и *гениталности* као система потреба који припада царству нерастворене непосредности, *сексуалност* можемо одредити и културом друштвене заједнице. Сексуалност је незаобилазна ставка приликом пописа инвентара важнијих друштвених чињеница, а има мишљења да је сексуалност подложна социокултурном моделирању "у степену у којем је то мало који други облик људског понашања" (Исто, 2002: 173). Савремене позитивне науке сексуалност одређују као низ телесних, психичких и социјалних појава и она, Фукоовим речником, јесте *историјски и социјални конструкт* који се не може одвојити од културних значења, нити проучавати независно од њих.

Централни задатак истраживачког рада огледа се у покушају дефинисања односа порнографије и организације људске интимности. Порнографију одређујемо као врсту производа створеног у циљу високе зараде, то јест као експликативну визуализацију сексуалног чина која је у савременом друштву изгубила особености поткултурног покрета. Интимност одређујемо као средишњу тачку емотивне комуникације, део свакодневног живота у којем се афирмише међуљудска присност, осећајност, способност за комуникацију и узајамно разумевање. Истраживање има за циљ да одговори на питање да ли агресивна тактика оглашивачке моћи порнографије, паралелно или упркос процесу либерализације и плурализације, утиче на преобликовање простора по правилу удаљеног од јавног живота. Анализирајући однос друштвене структуре и микродинамике свакодневице, истраживачки се задатак огледа у верификацији лакановске тезе по којој је свака људска жеља – жеља другог.

Савремена дискурзивна узрујаност у вези са питањима сексуалности најмање има везе са академским напорима. Осим спознајне и професионално-практичне, социологија би требало да испуњава и хуманистичко-еманципаторску улогу, јер је "наука теоријски истинита само ако је и практично вредна, то јест ако улази у борбу за један уман и човечан пројекат будућности" (Шушњић, 1995: 78). Методолошки гледано, изучавање сексуалног понашања би требало да у духу основних начела позитивних наука буде лишено вредносних и идеолошких наслага. Упркос чињеници да култура једног друштва почива на сету одређених вредности (па била врхунска вредност интерес!) зрелост еманциповане науке огледа се у објективном сагледавању стварности, то јест у покушају (ре)конструкције моћи цивилизацијске самопроцене и друштвене самосвести. Научно истраживање не би требало да буде стављено у функцију *моралне панике* као врсте рационализације "претње самом друштвеном поретку, или идеализо-

ваној представи једног његовог дела" (Томпсон, 2003: 17). Социологија културе би требало да избегава и идеолошко становиште пост-модерне опсесије сексуалношћу као "луksузним обликом трансценденције" (Бодријар, 1994: 18). Но, појмовна вивисекција стварности јесте ослоњена на извесне вредносне системе (и вредносни систем науке извешан је систем вредности) које након позитивистичког поимања *појавне стварности* помажу у разумевању *суштине појавног* које се проучава. Интенционално откривајући идеолошке талогe, социологија не може да се не послужи и извесним *вредносним моделима*: скупљањем позитивног знања она је награђена спознајом појавног наречене проблематике, а тематизовањем извесног вредносног модела у односу на појаву која се проучава социологија може бити награђена могућношћу еманципације од јавних залиха погрешних информација.

Институционализација сексуалног ужитка у модерном добу

Успон нерестриктивне сексуалне етике јавља се након периода сатанизације људске природе и превласти августиновско-томинске теологије која је на трагу учења о првобитном греху створила и на педантан начин спроводила ригидну доктрину по којој сексуалност човека на "посебно јасан начин изражава суштински грешан карактер пале људске природе" (Приморац, 2007: 26). У модерном добу тело постаје важно средство у реализацији пројекта откривења и дивинизације принципа задовољства – основне центрифугалне силе свакодневног живота. Након периода превласти хришћанског идеала аскетизма, и успоравања рада њене "машине за масовну производњу евнуха, девица, мајки и супруга" (Онфре, 2007: 118) сексуалност постаје важна друштвена чињеница коју више није могуће избегавати, демонизовати, игнорисати, медиализовати.

Кључни моменат у историји модерне сексуалне етике јесте проналажење могућности раскидивости везе између принципа задовољства које сексуални чин доноси и његове репродуктивне функције. У моменту када друштво, збацивши окове теологије, почиње сексуални чин да разуме и кроз оптику непрокреативног деловања рађа се модерна институција неспутаног сексуалног ужитка: сужавајући сферу интересовања на ону која појединцу може донети *непосредну* благодет, појединац модерног доба ужитак у сексу чини јединственим еволуцијским прилагођавањем. Човек одустаје од месијанско-милитаристичких препорука за уређење друштвеног окружења, и у потпуности се окреће индивидуалним потребама. Превазилажећи историјске компромисе, чије је пространство под јурисдикцијом краљице Викторија аутентичан симбол, епоха модерности бележи потпуну превласт либералне сексуалне етике. На месту укрштања сексу-

алних слобода, економских интереса и технолошких достигнућа, рађа се порнографска култура која у даљој констелацији узрочно-последичних веза има великог утицаја на преобликовање свакодневице савременог света.

Порнографија какву данас знамо утемељена је у визуелизацији сексуално експлицитних сцена, али је порнографија и пре појаве фото апарата и видео камера била саставни део људске повести. Све светске културе чувају трагове који говоре о људској потреби за тематизацијом сексуалног чина, но тек од шездесетих година прошлог века порнографија за циљ узима провокацију и зараду, и ослонивши се на *слику* постаје доступна већем делу јавности. Развоју порнографије у важну привредну и културну силу допринео је процес либерализације, као и домети технологија. У том процесу велику улогу имао је изум фотографије у XIX веку јер је "револуционирао доступност свих облика приказивања и почео претварати производе сексуалне културе у потрошну робу" (McNair, 2004: 42). За разлику од порнографске литературе која је била доступна слоју аристократије, изум фотографске дагеротипије доприноси демократизацији сексуалности, и њених приказа. Први порно филмови јављају се крајем XIX века, да би током сексуалне револуције у XX веку постали широко доступни у Сједињеним Америчким Државама и Европи (пре свега у скандинавским земљама). Видеотехнологија доприноси и развоју аматерске порнографије чија је употреба зависила од жеља њених творца, да би Интернет од деведесетих година прошлог века до данас са педесет одсто промета на порнографским страницама скоро потврдио тезу да се "нове технологије увек користе у сексуалне сврхе" (Исто, 2004: 44).

*Постмодерно убрзање (празнине):
трансцедентност порнографског*

Уласком у постмодерно доба, поседовање и кориштење порнографије постаје део јавног дискурса, а њене кодове и конвенције све чешће усвајају "медијски носитељи културног стила, укуса и моде" (Исто, 2004: 87). Постмодерна култура ослобађа друштво од заноса крупним идејама, и индивидуализам постаје средишња институција социјалне организације. Нарцистичко устројство и опседивна опседнутост индивидуалистичким "изражавањем" идеално је тло за изданке културе "либидног самопослуживања" (Липовецки). Тек открићем празнине, и потпуним ослобађањем скривања ништавила "утопијским симулакрумима" (Брдар), човек бива у потпуности препуштен самом себи и његов избор, очекивано, пада на њега самога. У констелацији прогресивног нестајања кохерентности, солидарности и "стабилних реалности" (Ведерил) експлицитно постаје импли-

цитно. Изазивајући стање "ошамућене неодговорности" (Бреслин) порнографска култура се читава као аутентичан симбол постмодерне културе у којој форма влада над садржајем. Упркос чињеници да се "сексуално у порнографији ослобађа трансцендирајући моћи ероса" (Јовановић, 2002: 26) порнографија постаје сексипилнија од сексуалног чина, еротике и могућег процеса интимизације. У потпуној превласти личног над општим, долази до дробљења традиционалне друштвености која резултира радикализацијом нарцистичког светоназора (светоназора ужитка, који је чист ужитак, дакле, ужитак без светоназора) – покретача порнографске популаризације телесних функција сексуалног чина.

Човек се у постмодерној култури нашао суочен са оним од чега је у покушај рационализације света и кренуо -- са властитом истином о себи. Како робовање разноврсним идеолошким конструкцијама није више питање доброг укуса (барем са ове стране хантигтоновских племена!), супститутивна игра са трансцедентним губи своју примамљивост, а морални нихилизам, као ослобођеност од осећаја за трагично, морално, узвишено или допуштено, добија високо значење. Примордијална истина празнине, као "коначан исход привођења утопија својој земаљској суштини" (Брдар, 2002: 137) постаје једна од премиса постмодерне културе. Целокупна стварност се проглашава осуђеном на *властиту тренутност* (јер сви остали темпоралитети упућују на повезаност са илузијама, као непријатељским формацијама духа!), те стога, на крају опсесивне потраге за коначним ослобођењем унутрашњег "ја", хедонизам постаје кључна фигура у хистеријској набавци нових форми смисла – незајажљиве потребе за ужитком којој капитализам са иманентном логиком "масовне производње незаситости" (Бауман) даје угодан институционални оквир. Ужитак се више не налази у култури, њени се извори поново проналазе у самој природи (човека). Како је просветитељски пројекат друштвене еманципације проузроковао осећај "нелагодности у култури" (Фројд), постмодерна друштва се окрећу "деспотизму природе" (Брдар) као свесно изабраном господару који, барем, доноси непосредни ужитак. Постмодерно варварство ослобађа од "појмова моралности, значења, недокучивости или узвишености" (Ведерил, 2005: 196) и умеће извесни *мит смисла*: природа је оно што остају на крају сваке метафизике, и природа је та која у себи самој може нудити сврху и коначни циљ. Како друштво не пружа пријатно уточиште од неумитности хтонских сила, појединац се препушта "паганском култу ока" (Паља, 2007: 14) и мистичност-(мито)логичност поретка смисла се (про)налази у дарвинијанском спектаклу (природе). Загледан у коначне истине, суочен са празнином као почетном позицијом и примордијалном истином, човек савременог доба почиње да верује (а та је вера, за сада, лишена теолошких димензија) да сама теле-

сност и њена "месност открива метафизичку перспективу постојања" (Брах-Чајна, 2006: 14). Метанаративни вакуум постмодерног темпоралитета огледа се у могућности коначног ослобођења и превласти хедонистичке етике као врхунског принципа чија се нормативност изводи из устројства природе. Програмско-порнографско уживање у опсцености и оргијање у експлицитности стога и почиње "када више нема илузије, када све постане провидно и непосредно видљиво, изложено сировој и неумољивој светлости информације" (Бодријар, 1994: 14).

Како нема више потраге за трансцедентним, оностраним, дубоким и узвишеним, порнографско (за)води по иманентној површини видљивог. У духу рационалног пословања, чији се рационалитет даје измерити метапсихолошким законима схизоанализе, порнографско не пружа симболичку подршку концепту љубави без које је интимност неостварива, јер прецизним методолошким поступцима иманентне "онтологије чисте потрошње" (Тасић) природу и телесност приказује као једини, неизбежни циљ постојања. Као својеврсна "похлепа погледа", порнографија своју егзистенцију рационализује митолошким убеђењем о сексуалности као *огољеној слици (наше) природе*: у њеној драматургији сексуалност је представљена као еруптивна игра нагонских сила. Изван сексуалне блискости, не постоје даље димензије. Сексуална компатибилност постаје интимност, и, по овој логици, интимни однос може да кулминира искључиво *оргазмом*.

За порнографску свест, као производ интенционалне парцијалности, природно не укључује (и) могућност хуманизације међуљудских односа. У селективном тумачењу природе, порнографија људско тело своди на машину за чије постојање метафизика одбацује интересовање. Порнографија приказује човека као органску машину која паралелно са развојем култура остаје то што јесте. Свесно приказујући део истине као њену целину, порнографска култура у кружној форми свеопштег самозавођења и постмодерних процеса десупстанцијализације разграђује традиционалне обрасце сексуалности и интимности, те успоставља духовни поредак тероришуће индивидуалности/вешто диригованог нарцизма. На крају рушења свих митова остаје примордијална истина, лишена спектакла трансформације трансценденције – *празнина* – коју је препоручљиво замаскирати "тужном опном Ега" (Беллах).

*Априоризам порнографског,
прародитељска истина експлицитног*

Оличена у суровој превласти новца, капиталистичка дијалектика претвара сексуалност у *робу*. На спинозистичко детерминишући начин, капитализам у свој идеолошки апарат увлачи сексуалност

као реликт некадашње културе сентимента и претвара је у производ, а порнографија постаје "универзални прототип свих интензивних животних задовољстава, специфични симбол целог потрошачког друштва" (Ранковић, 1982: 36).

Одсудни тренутак у развоју порнографске културе догађа се након открића неисцрпних могућности проширења инвестиционог поља капитала. Либерализујући повесни поредак обичаја и јавног морала, порнографија, парадоксално, стечену количину слободе посредством техничко-технолошких алатки преусмерава и претапа у своју супротност. У иманентно редуktivном дискурсу порнографија лишава сексуалност димензија емотивности, хуманизма и лудизма, и целокупну драму људске осећајности и телесне привлачности преобликује у предвидиву једночинку. Почетак и ширење порнографске културе означио је крај сентименталне културе, "крај мелодраме и појављивање цоолтуре у којој свако живи у бункеру равнодушности, заштићен од својих и туђих страсти" (Липовецки, 1987: 67). За потребе економског остварења структура односа према сексуалности бива доведена у *уску функцију провокације*, и како љубав није нужно повезана са реализацијом сексуалног чина, та се веза свесно и лабави.

Аналитичка линија порнографске културе не би требало да почива на негативном вредновању сексуалног чина, јер је хуманизовани сексуални однос ипак *морални идеал*. Међутим, порнографска стратегија захтева критичко тумачење, јер посредно говори о старим друштвеним темама: *моћи* и *манипулацији*. У својој идеалној једнообразности, априоризам порнографског сопствену истину не нуди на испитивање, већ "постављајући питање само о задовољењу те истине" (Константиновић, 2006: 29), сексуалност своди на физиолошки основ, и, заверен против стваралачког духа, даље продубљује "кризу људског додира, спонтаности и природности људског комуницирања" (Божовић, 2002: 31). Порнографска култура ниче из расцепа између емотивне и нагонске сфере човекове личности, и дубоко инсистирајући на њој, за прародитељску истину проглашава агресивност очигледног. Супростављен само сопственој несаморазумљивости, овај вид визуелизације своди симболички универзум на њен део, и отворено имагинативно поље света стварног претаче у експанзивно затворени стандард. Априоризам порнографског свесно заобилази могућност хуманизације сексуалног чина која је неопходна за изградњу односа присности и интимности. Предложак порнографског инстинтира на еманацији сексуалности која се гади интимног повезивања, и промовишући слику *пожељног начина живота* који не садржи драму осећајности, еротске љубави и индивидуалне интенционалности сексуалне жеље, има утицаја на процес преобликовања савремене политике идентитета.

Бомбардовање ужитком

Захуктала "*ерективна индустрија*" заузима монополско место у обликовању укуса сексуалног која, попут сваке индустрије – нововековног Синедриона – прети да глобалну културу претвори у универзалну. Нова капиталистичка рецептура подразумева стару корелативност: тело је "физички капитал" (Бурдије), док се усвајање вишка вредности (врхунска је вредност ужитак, дакако!) поверава носиоцима медијске моћи. Тело постаје средство којем се пружа могућност да се трансформише у економски капитал, и у том циљу, порнографска индустрија захтева од носиоца личног идентитета да се усредсредди на своју телесну форму. Упркос чињеници да су творци порнографског дела појединци са одређеним идентитетским лицима, капиталистичка самоусмереност кроз "насиље неутрализованог секса" (Бодријар, 2002: 37) успева да их у потпуности неутрализује. У име наводне радикализације слободе индивида пристаје на десупстанцијализацију сопствене бити, фрагментацију интимности, за чију цену не мари, јер је, заслепљен бљештавилем хоризонта појавности, вероватно није ни свестан. Експлицитна визуелизација сексуалног чина и њена транспарентна дистрибуција реализује се са циљем изазивања *провокације* која ће, како је калкулантски дух предвидео, проузроковати пожељну *реакцију*. Како у целој западној култури "нема неексплоататорских односа" (Паља, 2007: 2), тако и подручје сексуалности, разумљиво, није лишено процеса комерцијализације и трке за профитом. Ова индустрија може да се разуме као владавина душевног устројства хистерика у чијем језгру кружи "зачарани круг жеље, и чије видљиво задовољење само проширује незадовољство" (Жижек, 1996: 25). У глобалном перформансу "метастаза уживања" (Жижек), чија се промоција сматра питањем достојанства а одупирање фундаментализмом, мења се перцепција структуре људског ужитка и њени крајњи домети остају примитивни сексуални нагони, а цела култура сексуалних импулса чији су корени у нагонима, и који се могу исказати на начине који нису сексуални, свесно се лишава даљег значаја и значења.

Савремени "терор интензитета" (Штулхофер) можемо окарактерисати као једну од кључних препрека у процесу стицања *индивидуалне аутономности* – изузетно важне одреднице интимности и сексуалне еманципације. У складу са наговарачко-експресивним квалитетом свог капитал-језгра, и ослоњена на савремене покрете самосвести и идентитетске култове самоослобођења, порнографска култура негује кохерентни сет представа о сексуалности које карактерише висок степен медијске принуде. Слика о сексуалности као трансценденцији највишег сјаја шири се глобално, и захтева да постане универзална. На нивоу дијагностичког мишљења материјалистичке психијатрије, грађанин је терориста, савршени непријатељ је тотали-

таризујућа традиција интимности, бомба је тело која експлодира чистим ужитком, а порнографија медијско огледало која садржи дискретну дозу сјаја целог спектакла.

Биополитички шоу аполитичког

Оно што тематизацију проблема сексуалности у савременом друштву чини још занимљивијом јесте чињеница да капитализам кроз порнографски мит о сексу покушава да неутрализује своје деловање и да га постави на ниво "закључне објективности и ентропијске, метастабилне форме неутрума" (Бодријар, 2001: 55). Сама суштина порнографског дела – њена *неметадискурзивност* – сугерише да у комплексном друштву невидљиве "метафизике моћи" постоји сфера живљења одвојена од утицаја политичког. Овај однос према сексуалности, учвршћен постмодерним избегавањем одговорности и чврсте повезаности са извесношћу одређене идентитетске политике, јесте однос успостављања стања *привидног осећаја слободе*: конзументу се кроз сугестивну визуелизацију сексуалног сугерише став да је изабрана роба визуелизација односа који искључује политичко, и да грађанин у сфери популарне културе остаје ван домашаја утицаја политике. Порно примамљивост произилази из начела постмодерне динамике "редуковања политичког у сврху објективизације текуће флексибилне акумулације капитала" (Татлић, 2005: 62), односно из изразите сугестибилности *порно-слике необавезног сексуалног понашања*. Ова је теза још јаснија уколико се порнографија сагледа као део медијске културе која своју идеолошку индоктринацију не спроводи кроз круте механизме лишавања и одрицања, него кроз наметање стратегије софистицираног завођења. У духу постмодерне апотеозе фрагментираности као последице одбијања прихватања декларативних мегаидеолошких режима, пасивизирани проматрач прихвата задовољства која нуде масовни медији и потрошачка култура, чиме у исто време добровољно прихвата учешће у биополитичкој *игри управљања* људским потребама и жељама. Сфера политичког изазива социјалну одвратност, јер не служи гласним прохтевима индивидуалног, и нова се метанаративна истина булимично трага у сферама аполитичког задовољства, у порно случају – задовољства *"оргијања у реалитету"* (Бодријар). Порнографска представа о сексуалности, као биополитички шоу политичког, своје легитимизацијско покриће тражи скривањем суштине иза појавног. Постмодерно одбијање политике резултира прихватањем њене биополитичко-микролошке варијанте која традиционално узмиче здраворазумском откривању истине свакодневног живота јер, на крају крајева, степен идентификације са садржајем медијске културе бива пропорционално сразмеран ужитку појавности које оно еманира – одупрети се ужитку значи не

прихватити *мит смисла као аргумент егзистенције*. Порнографски однос према сексуалности доноси трансформисану меру трансцендентног које политика и традиционално друштво у технолошки посредованим процесима свеопштег убрзања историјског хода нису више у могућности да (на време) испоруче. Користећи древну технику самозаваравања, појединац савременог доба верује да је његова интимност довољна аутономна пред налетима социјалних и политичких сила. Међутим, савремена биополитичка етика индустријализује сексуалне прохтеве појединца, и сексуални фантазми, као идејно скрившене сексуалне жеље, "резидууми желећих машина" (Делез, Гатари, 1990: 315), постају потчињени јединственим законима спољашњег тржишта, да би стекли и црте анонимности особене за корпоративно пословање. Развијајући егоцентрични потенцијал појединца, уместо развијања функције аутономности коју "појединац може остварити једино само-мониторингом и кроз рефлексивну пројекцију личности" (Zlatar, 2007: 442), интимност у постмодерном друштву прихвата скопички режим модерног система моћи што подразумева да у исто време преузима улогу генератора сексуалне, али и социјалне пермисивности.

Кибер-солипсизам и мултипликована жудња

Порнографска култура није изгубила интересовање за класичне медије попут телевизије, штампе, фотографије, видео записа и слично, али је неспорно да ће историја будућности порнографије бити у највећој мери ослоњена на Интернет као масовну "технологију слободне комуникације" (Кастелс). Интернет задаје ударац традиционалном разумевању друштвене заједнице, и уласком порно садржаја у кибер пространства долази до процеса глобализације порнографске индустрије – неколико медија се претвара у један, процес производње и потрошње се сажима у једну (нетериторијалну) тачку, док држава губи могућност надзора сексуално експлицитних садржаја.

Мрежа је, разумљиво, бескрајно заводљива, и халуциногена спирала информација сачињава медиј који, осмишљавајући и реализујући људске мисли и подухвате, укида стварност као готово сувишни ентитет. Библичност информационих технологија преусмерава класично извориште визуелног у виртуелно, и извориште слике која испуњава средишњу улогу у симболичкој комуникацији "више није појавни свет телесних бића, но подручје електронских сигнала" (Clark, 2001: 185). Потискујући физички свет, Интернет галаксија остварује сан калкулантског духа и трансформише подручје интимности у простор зараде и манипулације. Брзина, доступност, приступачност, и остале заповести електронске религиозности, допринели су сеоби великог дела порнографске индустрије у долину синтетичког,

и како нова технологија "обећава избавити свог корисника од ограничења и пораза физичке стварности" (Robins, 2001: 201), тако и Интернет порнографија добија нову дозу популарности: по неким истраживањима око педест одсто укупног промета на Интернету догађа на страницама посвећеним сексу, а од 2001. до 2005. године порно индустрија прикупила је на Интернету зараду од око пет милијарди долара (McNair, World Report). Виртуална стварност, као стварност опонашања стварности и синтетизације простора утопије/утопије простора, раскида са традиционалним поретком моћи укура, поставши (ново) zgodно место за испуњење прохтева фрагментираних идентитета, и задовољење солипстичких жеља међу којима сексуалне нису незанемариве. Своју популарност у Интернет галаксији порнографија у првом реду дугује осећају неограничене слободе коју у њој ужива, а која није ништа друго до бекство од превласти кохерентних простора свакодневног живљења: у синтетичкој реконструкцији окружења слободе (која је слобода "илузије транспаренције", слобода одсуства меке тираније институција!) порнографски садржаји, као и сама стварност, добијају бескрајну моћ саморепродукције. Супротно очекивањима технокомунитарјанске митологије, закони капитала у виртуалној стварности добијају шансу више и она постаје "медиј комуникације који обогаћује постојеће облике потрошачке културе" (Poster, 2001: 128). Дајући подршку *умреженом индивидуализму* као "доминантном облику друштвености" (Castells, 2003: 145), информацијске суперцесте повезују прохтеве појединаца уз нагласак да на њима капитал не мора да плати свој дуг традицији морала, нити да преза од прекорачења брзине којом би могао да протутњи. У тој симулацији социокултурног амбијента, порнографија, и капитал под којим послује, приказује сву раскош моћи модификације пред разноликошћу жеља или потреба тржишта. Како је "рационалност моћи рационалност њених тактика" (Фуко, 2006: 108), тако се и виртуална порнографија сачињава по диктату ужитка и жудње који владају материјалном стварношћу. Нове технологије учиниле су набавку порнографске робе уобичајеним искуством, у којем (више) не постоје психолошке претње, осуде или притисци, а у трансхоризонталној телеоптичкој опчињености конзумеризмом, процес производње, пласирања, медијске обраде и потрошње сведен је на најмању меру. У вртоглаво динамичном процесу виртуалног (само)проматања, порнографска култура пасивизира своје потрошаче, а атомизирани појединац, башкарећи се у кибер-океану сексуалних фантазама, простим кликом на миш брже но икад долази до јасне пројекције онога што његови нагони (наизглед) желе (да виде). Интернет галаксија уз митско наоружање неутеловљености еманира одређену онтолошку примамљивост, довољну за улазак у процес креирања идентитета и начина уређења интимног живота. Упркос сјају онтолошке ре-

конверзије који извире из синтетичких окружења и капацитетима нових облика социјалне интерактивности, Мрежа, парадоксално, репродукује постојеће односе моћи. Њена разлика у односу на остале медије јесте што се под паролом децентрализације, демократизације и динамичне интеракције крије агенс неутрализације за прикривање последица послушних тела везаних уз компјутер која интимност разумеју као *неегзотичну, неоромантичну врсту комуникације* – сасвим супротну од оне коју експлозивни начин живота и дистанцираност ега јасно захтевају.

Интимност у властитом сјају: лудизам realcore (ест)етике

Део теоријских струја види у порнографији и елементе креативне игре. Разумљиво, потреба за променом партнера или целокупне ситуације у којој се сексуалност реализује може бити остварена кроз фантазију. Игра сексуалних фантазија лабави крутост и рутину свакодневног живота, а порнографска представа дивље сексуалности пружа могућност сазнања изналажења начина за модификацију или сублимацију разних типова индивидуалне и социјалне напетости. Нећемо погрешити у ставу да порнографија може да садржи слојеве играчког и забављачког, међутим како је људска потреба за игром лишена добити и користољубља, јер се задовољство налази у њој самој, теза о лудичкој црти порнографске културе захтева разјашњење. Целина истине се вероватно може потражити у ставу да порнографија донекле даје могућност за испуњење човекове потребе за игром, јер, ипак, бива уобличена односима у којима калкулација и потреба за економским профитом носи предност над самосвојним пределима креативности, осећајности и заноса. Порнографија се своди на игру у којој правила поставља новац, а не људски дух, и утилитарност и експресивна визуелизација инструменталног односа према људима и стварности поништава функцију компензације, разоноде и рекреације коју порнографско може да нуди. Епоха касног капитализма "тежи да обухвати сваки аспект и ниво стварног све док не постане универзум" (Коковић, 2000: 152) и игра, па и она на којој се гради порнографски ужитак, губи своју смисленост и исконску особеност. Лудизам порнографског садржи се у игри коју води капитализам, а не њени корисници, и, стога, игра коју фабрика сексуалне забаве заиста нуди јесте *игра игре*.

Ипак, оно што измиче академској пажњи јесте чињеница да се пуноћа стваралачке игре може пронаћи у једном аспект порнографске културе, и то оном који се тиче аматерске продукције. Ова врста садржаја вешто избегава процес комерцијализације јер, истичући сексуални живот "стварних људи са стварним жељама" (Месина, 2007), настаје из људске потребе за игром, експериментисањем, про-

меном. Усмерен против рутинизације свакодневице, *реалцоре* добија све већу популарност и у отклону од беспрекорног бљештавила нарученог секса доприноси *демократизацији сексуалне жеље и интимних односа*. Непозната лица улазе у фокус пажње, и као "парада несавршено обичних људи са савршено уобичајеним перверзијама и сексуалним склоностима" (McNair, 2004: 124), аматерски снимци представљају оличење креативности сексуалне игре и трачак *истинске слободе* у сексуалном понашању, али и уређењу интимности. Realcore се посвећује истини слике коју носи и свесно се одричући могућности зараде удовољава жељама које произвођач и потрошач истовремено исказују. Аматерска порнографија је у највећој мери уткана у инхерентне кибер просторе чије унутрашње специфичности, те склоности ка "самообјављивању, самоорганизовању и самоумрежавању" (Castells, 2003: 67), у веома великој мери погодују убрзаној циркулацији садржаја. Корисници и творци реалцоре е(сте)гике намештају социокултурни амбијент за интимност према властитим жељама и интересима, док киберактивну културу чине јединственим извором моћи стварања властитог сексуалног идентитета. Ова врста садржаја у великој мери успева да одбрани људско право на игру, не наводећи појединца да се идентификује са доминантним идеолошким становиштима и предрасудама. Пристајући на посредност виртуелног, аматерска телерепрезентност задржава извесност "романтичног комплекса" особеног за афективно-емотивне слојеве људске личности и традиционални кодекс интимности. Нудећи привремене аутономне зоне, "увек неколико корака испред политичких оквира" (Bromberg, 2001: 24), Интернет динамично демократизује јавни дискурс, и за разлику од класичне порно-културе у којој је сексуални чин део професионалне обавезе, аматерска порно-слика даје предност особености сексуалне жеље и мотивације и приказује комплексну варијабилност света интимности у властитом сјају. У том је смислу веома битна улога коју ова врста визуелизације може одиграти у афирмацији редефиниције и интимизације сексуалних идентитета аутономних у односу према самоумрежујућем режиму институција тржишних снага.

Уместо закључка: интимност као жеља другог

Иако има истине у тези да порнографско може да игра улогу секундарног извора учења о различитим формама сексуалности и варијабилности гениталне анатомије, као и да подстиче плурализацију и либерализацију сексуалног изражавања, вероватно нећемо погрешити уколико закључимо да порнографски светоназор губи све слојеве субверзивне борбе против окошталих форми социјалног и сексуалног понашања. Порнографија је у току сексуалне револуције у XX

веку могла да буде проглашена за поприште "малог, али значајног устанка против угледног друштва" (McNair, 2004: 48) и она је у том смислу креирала извесну алтернативу конвенцијама културе. Порнографија је одиграла битну улогу у промени слике о сексуалности као нагонској сили која има легитимитет само уколико је у служби репродукције и допринела је разумевању сексуалног чина као човекове еволуцијске прилагодбе.

Међутим, у постмодерном добу порнографско прераста у важну културну творевину у процесима оглашавања, уметности и забаве. Секс постаје роба чија употреба изазива осећај зависности неопходан у капиталистичком ланцу самоодрживости: већа количина секса у визуелним садржајима и већа количина садржаја о сексу доносе већи профит, док могућност скандализовања и сатанизације порнографског дела само иде у корист све јачег *"порно шик"* дискурса. Либерализација сексуалног понашања, заједно са порнографском културом, донела је низ принудних представа о сексуалности чија се снага може упоредити са снагом ригидности схоластичке догме, и ова врста интерпетације сексуалности на изванредан начин успева у ономе што нису ни тоталитаризујући дискурси – да снажно утиче на људску интимности као еманципацију присности која би по правилу требало да се креће *"сопственим законима, мимо сваке спољашње сврхе"* (Хабермас, Из: Милић, 2007: 37). Савремени начин живота ствара нареченог односа према сексуалности, а хомогенизација животних стилова кроз пример порнографске индустрије једна је од потврда лакановске тезе о људској жељи која је (увек) жеља другог.

Наметнувши агресивно априоран став, порнографска представа сужава могућност хуманизације сексуалних и социјалних веза: интимност се губи у културној клими пркосне равнодушности, а тајна која обавија интимне односе бива у постмодерном часу вечите тренутности угушена у циљу апотеозе баналног и непосредног. Порнографско *"насиље над тајном"* обесхрабрује осмишљавање интимизације људских односа, и на неочекиван начин ова индустрија преузима кључну улогу у формирању превладавајућег сета ставова о сексуалном понашању. Како тржишне снаге на симболичкој равни преузимају многе функције породичног живота тако и *"економија похоте"* почиње да врши функције управљања и контроле сексуалног понашања и људске интиме. Сексуалност се отима породичној контроли и њеној инструментализацији репродукције, а брак престаје да врши извесне функције контроле сексуалног понашања људи. Експлицитни садржаји кроз процес *"банализације огледала"* (Венсан) подстичу дискурс о сексуалности као систему легитимних потреба које *"више не морају бити вођене и институционализоване унутар породице"* (Castells, 2002: 361), и интимност престаје да врши функције симболичког водича за задовољење индивидуалних жеља.

Иако фрагментарна, халуцинаторна и некохерентна, постмодерна култура, дакле, кроз комплексне механизме *медијске моћи* снажно утиче на обликовање индивидуалних и колективних идентитета иако њихови носиоци, изгубљени у матриксалном одсуству ширих есхатолошких визија, те идентитете ни не прижељкују. Супротно напорима демократске политичке праксе, приватни простор се у постмодерном добу сужава, а простор интимности отвара према утицајима моћи која је, споља гледано, видљива на потезу владоаца и онога над којим се влада, а суштински распршена у "глобалној мрежи богатства, информација и слика које круже и преображавају се системом варијабилне геометрије и дематеријализоване географије" (Castells, 2002: 365). Грађански ентузијазам пристанка на овакву врсту моћи црпи се, дакако, из привидног осећаја слободе коју порно култура пружа, и популарност наведених садржаја само је један од доказа да моћ у савременим друштвима не мора да има форму забране или лишавања. Вулгаризујући процес размене тајни особен за сферу интимности, савремена индустрија ужитка поставља око сексуалности особен "дискурс-заклон" (Фуко) и, пропорционално подстицању сексуалних, учествује у широком процесу гушења *слободе емоција*. Иако нису подведени под негативним облицима забране карактеристичним за институционално функционисање моћи, порнографски садржаји садрже довољну количину утицаја којом мењају комуникативне кодове, а интимност реконфигуришу у систем (еманципованог) ропства жељама других. Брутална телепрезентност редукује богатство сексуалног живота на голотињу јединице информације, и интимни живот појединца лишава права на тајну којом би свом сексуалном, а вероватно и социјалном идентитету дао *печат јединствености и непоновљивости*.

Упакована у примамљиву кибер амбалажу опсесивне помаме за ослобађањем и експресијом сопства, јер је "моћ подношљива тек под условом да се великим делом преруши" (Фуко, 2006: 98), порно култура добија додатну дозу примамљивости, утицаја на свакодневни живот, и моћи за креирање индивидуалних и колективних идентитета. У недостатку доказа смисла или нових утопијских пројеката, излазак из стања присуства физичкој стварности тражи се у хаотичној утроби умрежених информација као "визилибизираниог света језика, оптичких влакана и трансa" (Hillis, 2001: 142), и кибер простор, сам по себи, твори облик друштвености умреженог индивидуализма у којем и интимност подлеже законима симулације/синтетизације. Ужитак у високим дOMETИМА савремене технологије освежен је порнографским садржајима које одржавају принципи он-лине интерактивности и флексибилности, мултипликована порно култура постаје легитимно место за трансцедентно маштање, те и не чуди њена ширина и опсег утицаја на део свакодневице која је по правила уда-

љена од моћи других (капитала, технологије, политике). Како нема утопијских пројеката који обавезују на колективни занос према структурама смисла, радни етос, одговорност и стваралачка игра се, на пример, транспонују понирањем у веру техничких могућности "Бога-машине" и стога је у глобалној "помама за оргазмом" крајњи наум избећи одговорност стварног света и стварних интимних и социјалних односа јер они, пре свега, изискују рад, емпатију, одрицање и солидарност.

Након наведених аналитичких увида у димензије односа порнографије и свакодневног живота, можемо закључити да се процес интимизације међуљудских односа деинституционализује и фрагментује. Једначина моћи којом порнографска индустрија дроби просторе људске интимности огледа се у томе што агресивним оглашивачким тактикама пропагира и ствара *пожељни образац живљења*, што кроз идеализовану представу неспутане сексуалности упућује само на идеализовани сет вредности телесног ужитка. Мрвећи осећај за стварност и стварне односе, порнографска култура умањује могућност обнављања хуманизације интимног живота савременог појединца, као и могућност реафирмације социјалних односа који, за разлику од њихове форме у киберпросторвремену, не морају бити голе репрезентације. Како ни доминантна концепција љубави, ни савремени начин живота не подупиру остваривање "стварне, нужно ризичне интимности" (Štulhofer, 2007: 10), она се реконфигурише у идеални модел, те инспирацију за тражење утопијског капацитета осећаја могућег и стварног.

Литература

- Abramson, Paul i Pinkerton, Steven. (1998): *O užitku: razmišljanja o naravi ljudske spolnosti*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Балажиц, Милан (2006): *Дискурс глобализације*, Филозофија и друштво, No. 1 стр. 131-149, Београд, Институт за филозофију и друштвену теорију.
- Бодријар, Жан (2001): *О завођењу*, Подгорица, Октоих.
- Бодријар, Жан (1994): *Друго од истога: хабилитација*, Лапис, Београд.
- Bromberg, Heather (2001): *Kontradikcije u kiberprostoru*, Kulture Interneta: virtualni prostori, stvarne povijesti i živaća tijela, str. 185-195, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Божовић, Ратко (2002): *За или против порнографије*, Психологија данас, No. 18, стр. 28-31, Ниш, Друштво бихевиоралне теорије и праксе.
- Божовић, Ратко (2007): *Поента*, Београд, Чигоја штампа.
- Брах-Чајна, Јоланта (2006): *Метафизика меса*, Поља, Часопис за књижевност и теорију, No. 437, стр. 5-16, Нови Сад, Културни центар Новог Сада.
- Брдар, Милан (2002): *Филозофија у Дишановом писоару*, Нови Сад, Сремски Карловци, Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Брдар, Милан (2005): *Узалудан посао*, Нови Сад, Stylos.
- Булох, Верн (2004): *Сексуални ставови*, Београд, Фабрика књига.

- Castells, Manuel (2003): *Internet galaksija: razmišljanja o Internetu, poslovanju i društvu*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Castells, Manuel (2002): *Moć identiteta*, Zagreb, Golden marketing.
- Clark, Nigel (2001): *Sunčane naočale koje gledaju unatrag*, Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: Kulture tehnološke tjelesnosti, str. 165-195, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Делез, Жил и Гатари, Феликс (1990): *Анти-Едип: капитализам и шизофренија*, Сремски Карловци, Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Ерић, Љубомир (2004): *Лексикон сексуалности*, Београд, Стубови културе.
- Фабијети, Уго и други (2002): *Увод у антропологију: од локалног до глобалног*, Београд, Слио.
- Фиск, Џон (2001): *Популарна култура*, Београд, Слио.
- Friedman, David (2005): *Glava za sebe: kulturna povijest penisa*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Фуко, Мишел (2006): *Воља за знањем, Историја сексуалности I*, Лозница, Карпос.
- Годелије, Мишел и Паноф, Мишел (2003): *Стварање тела*, Култура, Часопис за теорију и социологију културе и културну политику, No. 105, стр. 27-44, Београд.
- Hillis, Ken (2001): *Geografija oka: tehnologije virtualne stvarnosti*, Kulture Interneta: virtualni prostori, stvarne povijesti i živuća tijela, str. 103-145, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Holmberg, Carl (1998): *Sexualities and Popular Culture*, London, Sage Publications.
- Иглтон, Тери (1997): *Илузије постмодернизма*, Нови Сад, Светови.
- Јовановић, Бојан (2002): *Танатоидност виртуелног ероса*, Психологија данас, No. 18, стр. 28-31, Ниш, Друштво бихевиоралне теорије и праксе.
- Jenks, Chris (2002): *Vizualna kultura*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- Келнер, Даглас (2004): *Медијска култура*, Београд, Слио.
- Коковић, Драган (2002): *Култура и уметност*, Академија уметности, Нови Сад.
- Константиновић, Радомир (2006): *Филозофија паланке*, Београд, Откровење.
- Косиќ, Карел (2007): *О дилемама савремене повјести*, Загреб, Разлог.
- Липовецки, Жил (1987): *Доба празнине, огледи о савременом индивидуализму*, Нови Сад, Књижевна заједница Новог Сада.
- Marriott, Edward (2003): *Man and porn*, www.guardian.co.uk/world/2003/nov/08/gender.weekend
- McNair, Brian (2004): *Striptiz kultura: seks, mediji i demokratizacija žudnje*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Mesina, Serdo (2007): *Realkore: Digitalna porno revolucija*, www.zarez.hr/208/temabroja4.html
- Милић, Анђелка (2007): *Социологија породице*, Београд, Чигоја штампа.
- Nguyen, Dan Thu i Alexander, John (2001): *Dolazak kiberprostorvremena i kraj političkog poretka*, Kulture Interneta: virtualni prostori, stvarne povijesti i živuća tijela, str. 147-184, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Онфре, Мишел (2007): *Моћ постојања (хедонистички манифест)*, Београд, Рад.
- Паља, Камил (2002): *Сексуалне персоне*, Београд, Zepher Book World.
- Poster, Mark (2001): *Postmoderne virtualnosti*, Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: Kulture tehnološke tjelesnosti, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.
- Pratt, John (1986): *Pornography and Everyday Life*, Theory Culture Society, No. 3, str. 65-89, London, Sage Publications.
- Приморац, Игор (2007): *Етика и секс*, Београд, Службени гласник.
- Прост, Антоан и Венсан, Жерар (2004): *Историја приватног живота (Од Првог светског рада до наших дана)*, Београд, Слио.

- Ранковић, Милан (1982): *Сексуалност на филму и порнографија*, Београд, Прo-света.
- Robins, Kevin (2001): *Kiberprostor i svijet u kojem živimo*, Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk: Kulture tehnološke tjelesnosti, str. 195-225, Zagreb, Naklada Jenzenski i Turk.
- Shilling, Chris (1997): *The Body and Phisycal Capital*, Identity and Difference, str. 88-93, London, Sage Publications.
- Стајн, Арлена (2002): *Три модела сексуалности: нагони, идентитети и праксе*, Часопис Реч, Вол. 67, стр. 171-88, Београд.
- Тасић Владимир (2005): *Њушкачи јабука*, Нови Сад, Светови.
- Tasić Vladimir (2005): *Njuškači jabuka*, Novi Sad, Svetovi.
- Tatlić, Šefik (2005): *Uključenje kao paradigma apolitičkog unutar mašine kapitala*, Odjek, str. 61-71, Sarajevo, Odjek.
- Томпсон, Кенет (2003): *Морална паника*, Београд, Clio.
- Štulhofer, Aleksandar (2004): *Kraj intimnosti? Suvremenost, globalizacija i ljubavne veze*, Sociologija, Vol. 46, br. 1, str 1-18, Beograd, Sociološko društvo Srbije i Crne Gore.
- Шушњић, Ђуро (1995): *Знати и веровати*, Београд, Чигоја штампа.
- Ведерил, Роб (2005): *Колас културе*, Београд, Clio.
- Венсан, Жерар и други (2004): *Историја приватног живота: Од Првог светског рата до наших дана*, Београд, Clio.
- Видојевић, Зоран (2005): *Куда води глобализација*, Београд, ИП Филип Вишњић и Институт друштвених наука.
- Zlatar, Jelena (2007): *Anthony Giddens: značenje i transformacija intimnosti*, Filozofska istraživanja, Vol. 27, str. 441-451, Zagreb, Filozofsko društvo Hrvatske.
- Жижек, Славој (1996): *Метастазе уживања*, Београд, Библиотека XX век.

Branislav Filipović, Subotica

MODERN AGE: THE ROLE OF PORNOGRAPHIC CULTURE IN FRAGMENTATION OF INTIMACY

Summary

The central task of the research is reflected in an attempt at defining the relationship between pornographic culture and organization of human intimacy as the focal point of emotional communication. The equation of power, with which pornographic industry is crumbling the spaces of intimacy, is reflected in creating desirable patterns of sexual behaviour and living by means of aggressive advertising tactics, thus crushing the sense of reality and real relationships. Although they are not labeled negative forms of prohibition typical of institutional functioning of power, pornographic contents contain enough influences for changing communication codes, while reconfiguring intimacy into a system of (emancipated) slavery to other people's desires.

Key Words: Sexuality, Pornography, Culture, Intimacy, Power